

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA ULUSLARARASI
SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

October 2016, Vol:2, Issue:3 Ekim 2016, Cilt:2, Sayı 3
e-ISSN: 2149-8385 p-ISSN: 2528-9950
journal homepage: www.sosyalarastirmalar.org

İç Göç Sürecinde Birey Rollerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi Evaluation of Gender Roles of Individuals in Process of Internal Migration

Yusuf GENÇ

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ygenç@sakarya.edu.tr

Hüseyin Zahid KARA

Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, zkara@sakarya.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 10 EKim 2016
Kabul 20 Ekim 2016

Anahtar Kelimeler:

İç Göç, Toplumsal Cinsiyet, Birey Roller, Sosyal Hizmetler, Aile

© 2016 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Göçler daha çok doğal afetler, siyasi gelişmeler, savaşlar, terör, güvenlik sorunları ve sosyo-ekonomik sebeplerle gerçekleşmektedir. İç göçler ülkelerin gelişmesini olumsuz etkileyen ve kalkınmayı yavaşlatan hareketlerdir. Türkiye’de tarımsal değişimler, geçim zorlukları, terör olayları ve hizmetlerin sağlanmasında yaşanan güvenlik sorunları, ekonomi ve yaşam standartlarına bağlı sorunlar kırsaldan kentlere göçleri hızlandırmıştır. Ailelerin göç etmeye karar vermelerinin yanında nereye gidecekleri de toplumsal cinsiyete dayalı olarak şekillenmektedir. Bu makale; toplumsal cinsiyet algısının göç sürecinde aile bireyleri üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Aileleri göçe iten sebepler ve karar mekanizmalarında aile bireylerinin cinsiyete dayalı olarak etkili olduğu ve rollerin değişim gösterdiği düşünülmektedir. Yöntem olarak nitel araştırma tekniklerinden hareketle teorik verilerden oluşan derleme bir çalışmadır. Sonuç olarak; toplumsal algı ve cinsiyet rolleri kırsal yaşam sürecindeki geniş aile modelinde aile dinamikleri üzerinde oldukça etkilidir. Göç olgusu fiziksel değişime bağlı olarak sosyal, ekonomik ve kültürel etkenlerin farklılaşmasıyla toplumsal cinsiyet rollerinde farklılaşmalara sebep olmuştur. Göç sonrası yeni alışkanlıklar, yeni roller ve yeni sosyal çevre ailenin kurgusunu etkileyerek yeni bir tarz oluşturmayı zorunlu kılmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 10 October 2016
Accepted 20 October 2016

Keywords:

Internal Migration, Gender, Individual Roles, Social Services, Family

© 2016 PESA All rights reserved

ABSTRACT

Migrations mostly occur due to; natural disasters, political developments, wars, security issues and socio-economic reasons. Internal migrations negatively affect the growth of the country and slows down the development. In Turkey; agricultural changes, poverty, security problems experienced in providing services and terror attacks, issues related to the economy and living standards etc. problems accelerated migration from rural to urban. In addition to family decision-makings about emigrate, their destination to migrate is also shaped by gender. This article; examines the impact of gender perceptions on family members during the migration process. Family members are thought to be effective on reasons that push families to immigrate and decision-making mechanisms, on the basis of gender and vary roles. Method of this study is qualitative research technique

grounding a compilation study consisting of theoretical data. As a result; social perception and gender roles is highly effective on dynamics of extended family model that in process of rural life. Migration phenomenon has led to changes in gender roles related to physical change by differentiation of the social, economic and cultural factors. New habits, new roles and new social environment that came after migration changed the structure of family and necessitated to create a new style, so studies are needed for this process to adapt.

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihi boyunca çeşitli sebeplerle tüm toplumlarda varlığını sürdüren bir olgudur. Ancak oluş sebebi, şekli, işleyişi ve sonuçları itibariyle toplumlarda farklılıklar göstermektedir. Genel olarak göç; ekonomik, siyasi, ekolojik, güvenlik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli, geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir (Yalçın, 2004). Kısaca göç; bir yerleşim biriminden, bir siyasi sınırı olan toprak parçasından başka bir birime doğru, *fert*, *grup* veya *kitle* hâlinde gerçekleşen bir harekettir (Seyyar & Genç, 2010, s. 272). Bu yer değiştirme hareketi göç türleri açısından değerlendirildiğinde, salt fiziksel mekân değiştirme eylemi değil; sosyal yapı değişiminin de bir göstergesi olduğu görülecektir..

Göçler coğrafi olarak; iç göç ve dış göç: göçe karar verme açısından; zorunlu göç ve gönüllü göç: göç eden insanların niteliklerine göre; işgücü göçü ve beyin göçü olarak türlere ayrılabilir (Murat, 2006). Bu nedensel farklılıklar göçün süreçleri ve sonuçlarına da doğrudan etki etmektedir. Örneğin gönüllü göçler tek-yönlü bir hareketlilik olup seçime dayanır. Zorunlu göçler ise; işkence, şiddet, zulüm; terör, iç savaş, etnik çatışmalar, dinî ve siyasi hürriyetlerin kısıtlanması, istenmeyen kişilerin yurtlarından uzaklaştırılıp başka mekânlara sürülmesi sonucu oluşmaktadır. Kadınlar daha çok ticari kentlere, erkekler ise daha çok ağır sanayi merkezlerine göçü tercih ederler. Bu hareketlilik daha çok genç yaştaki yetişkinlerde görülür. Dış göçe konu olanlar genellikle bireylerken, iç göçte istisnalar dışında aileler göçe konu olmaktadır (Erkal, 1997, s.155). Bu çalışmada Türkiye’de iç göç konusunda bu süreç, bireyler ve aileler açısından ele alınacaktır.

Ülkemizde kırdan kentlere doğru ve sanayileşme odaklı olmayan göç hareketi 1950’li yıllarda başlamıştır. Kırsal alanda, tarımda artan nüfusun aynı oranda artmayan tarım arazisine getirdiği baskının, toprakların miras yoluyla bölünmesi ve tarımın makineleşmesi (emek verimliliğinin artışı) ile birleşmesi sonunda, kırdan emek fazlası oluşmuş, bu durum kırdan kente göç hareketini başlatmıştır. Köylerde yaşayan nüfusun çoğunun yoksul olması, tarımsal üretimdeki verim düşüklüğü, ekilen toprakların çok parçalı olması, makineli tarımın artması, tarımda insan gücüne olan ihtiyacın azalması, köylerdeki alt yapı ve sosyal hizmetlerin kentlere göre daha az olması ve tarım dışı alanlarda yeterli istihdam imkânlarının bulunmaması nedeniyle köylerden kentlere doğru hızlı ve yoğun bir göç olmaktadır (Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu, 2009).

Göç hareketlerinin yoğun olması ülkenin henüz gelişmişliği yakalayamamasının, iç göçler ise gelişmenin tüm bölgelere eşit dağıtılamamasının sonucudur. Başka bir ifade ile göç sirkülasyonu daha çok gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. İç göçü önlemenin en belirgin çözümü istihdam alanları, sanayi, optimal nüfus hareketleri, ve hizmetlerin ülke geneline dağılımının dengeli olmasıdır. Gelişmiş ülkelerde hizmetler vatandaşın ayağına götürülmekte ve insanlar başka bir yere göç etme ihtiyacı duymamaktadırlar. Eğitim, çalışma alanı ve yaşam ikamet edilen bölgede tamamlanmaktadır. Göçler daha çok sanayileşme döneminde ivme kazanmıştır.

Türkiye’de iç göç, gelişmiş ülkelerdeki sanayileşmeye iş gücü sağlama sebebiyle gerçekleşen göçlerden ziyade, hizmet sektöründe yoğunlaşan iş gücü ihtiyacı; eğitim, sağlık, ulaşım gibi sosyo-kültürel ihtiyaç ve imkanlara erişim amaçlı yapılan göçler ekseninde, kırsal kesimlerden gelişmiş kentlere ve kent çevrelerine doğru oluşmuştur. Ayrıca özellikle 1990’lı yıllarda terör sebebiyle boşaltılan yerleşkelerden kentlere doğru yönelen insanlar da Türkiye’de iç göçün önemli aktörleridir. Ailelerde göç kararı

alınırken bu kararı etkileyen dinamikler zaman zaman yer değiştirerek aile bireylerinde rol farklılaşmasına sebep olmaktadır.

Süregelen bu göç hareketi beraberinde hızlı kentleşmeyi getirmiş, fakat göç edenlerin sayısının giderek artması ve göç hızı kentlerde ulaşım, alt yapı, sağlık, eğitim vb. hizmetlerinde çok çeşitli eksiklik ve aksaklıkların oluşmasına, ayrıca çarpık kentleşme ve gecekonduların sorunlarının gündeme gelmesine sebep olmuştur. Özer (2006) Türkiye’de kentleşme sorunlarını; alt yapı ve ulaşım sorunu, arsa sorunu, konut sorunu, kentle bütünleşme sorunu ve gecekondulaşma sorunu olarak ele almıştır.

Bahsedilen sorunlara bakıldığında sosyal ve ekonomik bir olay olarak göç, göç eden bireylerin iç dünyasını ve yaşamını etkilediği gibi, bireylerin ayrıldıkları ve içine girdikleri topluluklarda da sosyal, kültürel ve ekonomik bir takım değişikliklere neden olmaktadır. (Bahar & Bingöl, 2010). Kentle bütünleşme sorunu bağlamında ele alabileceğimiz Wirth’in (1938; akt. Topal, 2004) ifadesiyle heterojen grupların ortak bir yaşam alanında yaşamaları sonucu bir uyum problemi veya geleneksel geniş aile modelinden çekirdek aile modeline geçiş süreci, kadının iş gücüne katılması ve aile dinamiklerinde meydana gelen değişimler, göç sonucu ekonomik sebeplerle çocuk işçiliğinin ve çalışmasının artması, alt yapı ve sosyal hizmetlerin sunumunda hızlı ve düzensiz kentleşme sebebiyle yaşanan yetersizlikler göçün sosyal ve kültürel sonuçları ve etkileri bağlamında değerlendirilebilir.

Sözü edilen sorunlardan hareketle bu makalenin amacı; iç göç sürecinde toplumsal cinsiyet algısının aile bireyleri üzerindeki etkilerini ele almaktır. Bireysel ve ailesel göç kararlarında ve sürecin çeşitli aşamalarında zaman zaman aile bireylerinin rolleri ve fonksiyonları değişmektedir. Kırsalda ve kentte hayata bakış açısı, yaşam şartları ve aile yönetimi aynı çizgide yürümektedir. Özellikle göç sonrası oluşan yeni hayat tarzında ailede bireysel roller yer değiştirmekte ve karar mekanizmalarında hareketlilikler oluşmaktadır. Makale nitel araştırma tekniklerinden hareketle teorik verilerden oluşan derleme bir çalışmadır.

İÇ GÖÇ SÜRECİNDE AİLEDE DÖNÜŞÜM VE BİREY ROLLERİ

İç göçler; kırsal alanlardaki hızlı nüfus artışı; miras yoluyla tarım alanlarının daralması ve ailelerin geçimini sağlayamaması; tarım alanlarının yetersiz gelmesi ve erozyonun artmasıyla toprağın verimsiz hale gelmesi; tarımda makineleşmenin artması ve buna bağlı olarak tarımsal iş gücünün azalması; kırsal kesimde iş imkanlarının sınırlı olması; ekonomik istikrarsızlık ve sosyal problemler; eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği; iklim ve yer şekillerinin olumsuz etkileri; kentlerde sanayinin gelişmiş olmasından dolayı iş imkanlarının fazlalığı; kentlerde sağlık ve eğitim hizmetlerinin yaygınlığı (Keleş, 1996: 107) gibi sebeplerle gerçekleşmektedir. Kültürel hayranlık, macera arzusu, farklı bir hayat kurma isteği, güçlü devlerin mensubu olma, ekonomik avantajlar, ucuz toprak temin etme de göçlere sebep olmaktadır (Seyyar & Genç, 2010: s.272).

Göç kültürel ve sosyal dinamikler açısından ele alınırken, toplumun temel yapıtaşlarından olan aile kurumunu ayrı değerlendirmek gerekir. Çünkü aile, toplumsal cinsiyetin cinsiyet bağlamında inşa edildiği temel yapılardan en önemlisidir (Ecevit ve Karkıner, 2011). İç göçün başlangıç noktası olarak ele aldığımız kırsal yerleşim yerlerinde aile kurumu daha çok geniş aile tipindedir. Geniş aile modelinde aile; erkeğin baba evinde oturduğu, babanın prestijinin aile prestiji ile özdeşleştiği; babanın otoritesinin çocuklar ve gelinler üzerinde olduğu, erkek çocuklarının, sosyal otoritelerini aileden aldıkları, erkeklerin karar almada ve vermede ön planda olduğu, ailenin ekonomik faaliyetlere temel üretim birimi olarak katıldığı bir sosyal ilişkiler düzenini kapsamaktadır. Bireyler kimliklerini aileden alırlar ve aile bu anlamda bireylerin üzerindedir (Url-1, 2015).

Geniş aile, ataerkil sistemi benimseyen ve sanayi öncesi toplumlarda daha baskın olan aile sistemidir. Bu aile yapısında, çiftçilik, ev içi işler ve diğer görevler aile fertleri arasında paylaşılmıştır (Url-1, 2015). Aile içi egemenlik evin en büyüğü üzerindedir ve özellikle yaş hiyerarşisine bağlı olarak diğer erkek bireyler veliaht konumundadır. Geniş ailede kadın; ev işleri, çocuk bakımı, dikiş nakış işleri ve tarımsal faaliyetlerde bulunmakla sorumlu olmakla beraber ev yönetimine katkısı oldukça sınırlıdır. Çocuklar ise; hiyerarşik veliahtlıkları sebebiyle okula devam ederler veya okumaktansa gelire katkı vermek üzere tarımla uğraşmaya ve meslek öğrenmeye teşvik edilirler.

Ailenin Dönüşümünde Sanayileşmenin Getirisi

Toplumsal hayatı en fazla etkileyen aile; tarih boyunca sürekli değişim yaşamıştır. Toplumlari şekillendiren sosyo-ekonomik hayat; göçebe, tarım, sanayi ve bilgi toplumlarında aile yapısını bir takım dönüşümlere muhatap kılmıştır. Özellikle sanayi dönemi aileyi kökünden etkilemiştir. Aile kurgusu, rol dağılımı, aile içi ilişkiler, çocuk sayısı ve yaşam tarzı olarak önemli değişimler yaşanmıştır. Bu yapılanmada geleneksel özellikler, inanç sistemleri ve kültürel yapılanmalar da etkili olmuştur.

Sanayileşme süreciyle beraber kentlerde özellikle hizmet sektöründe oluşan iş gücü talebini karşılamak, kentin kırsala kıyasla yüksek hizmet imkanlarından faydalanmak ve refah düzeyini iyileştirme çabasına bağlı olarak kente doğru gerçekleşen göçlerde aile kurumu geleneksel yapısından koparak ciddi değişime uğramıştır. Kentleşme ve sanayileşme ile oluşan modern ilişkiler ağı, aileyi yeni bir şekillenmeye itmiştir. Böylece tarım üretiminin maddi örgütlenme yapısından uzaklaşan aile, sanayi üretim tarzının ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir (Canatan ve Yıldırım, 2009, ss. 123). Bu yeni yapılanma çabasına “ailenin modernleşmesi” demek mümkündür. Bu şekillenme sürecinde aile kurumu geniş ve gelenekselin aksine; anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek (modern) aile modeline geçiş yaşamıştır.

Bu dönüşüme karşı özellikle geleneksel yapı ve inanç sistemleri ciddi bir direniş göstermekle birlikte, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile yeni oluşan ihtiyaçlar hiyerarşisine karşı başarılı olamamışlardır. Bu süreç ailenin modernleşmesi olarak sonuçlanmıştır. Yeni ailede dikkat çeken unsurlardan birisi de toplumsal cinsiyet rollerinin farklılaşmasıdır. Kadınların çalışma hayatına girerek elde ettikleri ekonomik özgürlükler, ailede karar mekanizmalarında söz sahibi olmalarını ve erkekler tarafından kabullenilmelerini sağlamıştır. Ancak güncel gelişmeler ve küreselleşme hareketleri dönüşümün tamamlanmadığını, yeni arayış ve değişimlerin devam ettiğini göstermektedir. Kadının işgücüne katılımı sosyal ve ekonomik hayatı da hareketlendirmiştir.

Geleneksel Ailede Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet, cinsler arasındaki farklılıklara dayalı olarak toplumsal ilişkilerin kurucu öğesidir. Özünde toplumsal cinsiyet, kadınlık erkeklik tanımlamalarının oluşmasında hangi cinsin belirleyici, aktif, avantajlı, iktidar sahibi olduğunu göstermektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet, sadece cinsiyet farklılığını değil, cinsiyetler arasındaki eşitsizliği ve eşit olmayan iktidar ilişkilerini de göstermektedir (Berktaş, 2000)

Aile içi ilişkiler açısından Türkiye’de aile, geleneksel otorite örüntüleri ve cinsiyetçi rol dağılımına uygun bir biçimde modernleşme eğilimindedir (Taylan, 1992). Cinsiyetçi rol dağılımından bahsederken toplumda var olan kültürel, dini, ideolojik sistemlerin güçlendirdiği, geniş bir toplumsal iş bölümünün görüntüsü olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kavramından bahsetmek oldukça önemlidir (Ostergaard, 1992; akt. Özçatal, 2011, ss. 24). Toplumsal cinsiyet kavramı çeşitli karşıt görüşleri içerse de genellikle; erkekler ve kadınlar arasındaki fiziksel ve toplumsal farklılıkları anlatmak için kullanılarak (Slattery, Tathcan, Demiriz ve Balkız, 2010, ss. 341-352) kadınlık ve erkekliğin toplumsal olarak oluşturulup, öğrenilip ve aktarılan kalıplar olduğunu öne sürer (Özaydınlık, 2014). Burada ortaya çıkan farklılıkları daha çok toplumsal algı ve baskıların oluşturduğunu öne süren toplumsal cinsiyet kavramı, ataerkil argümana karşı olarak daha çok kadının ön planda olmasına rağmen aslında erkeklerin de bu baskı ve algıların etkisinde roller kazandıklarını ve şekillendiklerini öne sürer.

Aile dinamiklerini bu ataerkil düzen içerisindeki toplumsal cinsiyet kavramıyla ele almak oldukça önemli bir argümandır. İlk olarak aile kurumu ataerkil yapıdaki geniş aile düzenindeyken, bireylerin rollerine sosyal baskı ve atfetme yönüyle—namı diğer toplumsal cinsiyet- bakacak olursak evde otorite sahibi erkeğin sorumluluğu; geçimi ve düzeni sağlamaktır. Erkek her ne kadar bunu kabullense de geçim sorununun ortaya çıktığı süreçte sorumluluğunu yerine getirememesi baskısını üzerinde hissedebilmektedir. Erkek çoğu kez bu baskıyı çevredeki insanların ve aile içindeki bireylerin beklentileri ve geçmişteki erkek figürünü kendisiyle kıyaslaması sonucu hissetmektedir. Aslında burada “kadınlar ev rollerine, erkekler de iş rollerine hapsolmüşlerdir (Slattery vd., 2010, ss. 341-352). Yani erkekler güç ve iktidar ilişkilerinin sürdürüldüğü kamusal alana yönlendirilirken, kadınlar doğalarına gönderme yapılarak özel alana, hizmet ve bakım ağırlıklı işlere yönlendirilmektedirler (Kaylı, 2009).

Aileler; tarımsal üretimde makineleşme ve toprakların miras yoluyla bölünmesi gibi olumsuz gelişmeler neticesinde, yeni geçim kapısı olarak kentlere doğru göç kararı alarak yeni arayışlara girmişlerdir. Kentin getirisinden pay alma isteği ya da daha iyi yaşama arzusu Ravenstein'in (1889; akt. Çağlayan, 2006) tanımlamış olduğu yayılma süreci kapsamında değerlendirilebilir. Bu yayılma süreci ekonomik anlamda geçim derdinin yanı sıra erkeğe atfedilen "ev geçindirme" rolünün bir sonucu olarak da görülebilir. Bu göç kararlarının alınmasında etkin rolün kime ait olduğu önem kazanmaktadır. Geleneksel ailede kadın daha çok alınan kararlara uyan kişi olarak gözükmekle birlikte göç hareketlerinde karar sürecinde etkin rol aldığı görülmektedir.

İç Göç Süreci ve Kadın

Göç sonrası yeni bir kültürün ve yaşam tarzının hakim olduğu kent yaşamına giren ailelerde, kent yaşamının getirdiği uyum sorunu ve erkeğe atfedilmiş olan ama erkeğin alıştığı geleneksel ev geçindirme yöntemlerinin dışında kalan bu modern yöntemlere yabancılığa rağmen, ekonomik süregelenliğin sağlanması gerekliliği, kadın ve çocukları da çalışma hayatına sürüklemiştir. Bu süreç bir bakıma kadının özgürleşme ve kendini gerçekleştirme serüveninin temel noktalarından birisini oluşturmaktadır. Daha önce kadın, ekonomik getiri sağlaması sebebiyle evin lideri konumundaki erkeğin aldığı göç kararına ve göç sürecinde aldığı diğer kararlara uyan sessiz bir aktör konumundayken, zamanla ev içi ekonomide söz sahibi olmaya başlamıştır. Bu süreçte erkek ise ekonomik otoritesinin zayıflamasının ve geçim sorumluluğunu üzerinde hissetmenin baskısını yaşamaktadır.

Göç kararının alınmasında en önemli etkenlerden birisi ailenin ekonomik sorunları ve iş bulma kaygısıdır. Hane halkının göç kararı vermesinde kazancın etkisi, herkes için; özellikle evli çiftler ve bekar erkekler kadar, bekar kadınlar için de önemlidir (Joyce, Jacobsen, Levin, 2000, s. 291). Çünkü insanlar doğduğu yeri değil, doydugu yeri tercih etmektedirler. Çalışmak ve gelir elde etmek bekar bireyler için prestij ve kariyer olarak değerlendirilecek ve bu durum evlilik tercihlerinde kullanılacaktır.

İç göç sürecinde toplumsal cinsiyet kavramının en belirgin olduğu noktalardan biri de, ekonomik göç sürecinde kadınların, erkeği pasif bir aktör olarak takip etmesi olarak tanımlayabileceğimiz bağıntılı göçtür (İlkkaracan & İlkkaracan, 1990). Ataerkil düzene sahip toplumlarda, toplumsal cinsiyet algısına binaen kadınlara erkeğin yanında olması ve ev işleriyle ilgilenmesi gereken kişi rolü atfedilmiştir. Bu rol, Feminist kuramda kadınların çalışma yaşamına sınırlı katılımı ve ikincil konumunu çözümlemede bahsettiğimiz ataerkillik ve toplumsal cinsiyet temelli iş-bölümü ile ele alınmaktadır (Özçatal, 2011). Dolayısıyla kadın, göç sürecinde bahsedilen ikincil konuma bağlı olarak söz sahibi olmadan erkeklerle birlikte göç etmekte veya göç etmediği takdirde erkeğin ailesinin yanında yaşamaya devam etmektedir.

Kadının kendisine atfedilen rol dolayısıyla erkeğin peşinden gitmesi veya geride kaldığı durumda kendi ailesi değil de çoğu zaman erkeğin ailesiyle beraber yaşamaya devam etmesi, her iki ihtimalde de erkeğe ait unsurların kadın üzerinde baskı konumunda görülmesiyle açıklanabilir. Bu noktada elbette kadının tercihi önemli olmaktadır. Fakat çoğu zaman toplum tarafından, erkeğin ailesi değil de kendi ailesi yanında yaşamaya devam eden kadın figürü "aile içi anlaşmazlık" olarak algılanmakta ve bu tip algılar erkeğin ailesinde ve kadın üzerinde baskı oluşturmaktadır. Diğer yandan aile bütünlüğünün korunması için kadının erkeğin peşinden gitmesi, kadına söz hakkı tanınıp tanınmaması veya kadının söz hakkının dikkate alınma derecesi ailenin ataerkillik durumunda belirleyicidir.

Kentleşme Sürecinde Toplumsal Cinsiyet ve Kadın

Geleneksel geniş ailede sosyal kontrol ve toplumsal cinsiyet algısı hayatın her alanında kendini gösterirken, günümüz modern toplumlarında ve aile yapılarında bu baskı azalmış ve değişmiştir. Buna bağlı olarak örneğin geleneksel geniş ailede boşanma oranları düşük seyrederken, günümüz modern ailesinde bu oran yükselmiştir (Ünal, 2013). Kadının özellikle erkek evinden ve dolayısıyla geniş aileden uzaklaşması, ekonomik ve sosyal anlamda özgürleşip kendini gerçekleştirme yönündeki tutumu, verilen örnekteki aile tiplerine göre boşanma oranlarının farklılıklarını açıklayabilir. Ayrıca aile dinamiklerinde meydana gelen değişimler ekseninde erkeğin -çoğu zaman- monarşik otoritesinin kadının değişen rolleriyle zayıflaması da kadın üzerindeki etkisinin ve yaptırım gücünün azalmasında etkili olmuştur.

Kentleşme sürecinde göç eden bireylerin kent çevresinde gecekondulaşması, bu süreçte kendilerine daha yakın gördükleri veya doğrudan kendilerinden olan kişilerle beraber yerleşim alanları oluşturmaları kısmen de olsa kırsal-geleneksel kültürün kent gecekondularında devam ettirilmesine sebep olmaktadır. Bu süreğenlik aile yapısındaki değişimi yavaşlatıp geleneksel toplumsal kabulleri bir süre daha devam ettirebileceği gibi, kentte yaşamının gerekliliği adı altında; kadının çalışması, varsa çocukların çalışması, anlaşmazlıklar sonucunda boşanmalar olması gibi çekirdek aile kültürünün ve dolayısıyla toplumsal kabul ve baskıların yeni şartlara göre şekillenmesini de getirebilmektedir. Bu süreç heterojenliğin boyutu, heterojen grupların etkileşimleri, kent şartları ve kültürü doğrultusunda oluşabilir veya hızlanabilir.

Çekirdek ailede kadınların büyük bir kısmı ev dışında ücretli bir işte çalışmaktadır. Kadının çalıştığı ailelerde erkeklerin ev işlerine yardım etme oranı da daha fazla olmaktadır. (Erkan, 2010) Erkeklerin ev işlerine yardım etmesi, alışlagelmiş/geleneksel erkek rollerinin aksine gerçekleşen ve toplumsal değişimin aile rolleri üzerindeki etkisini açıkça gösteren bir durumdur. Buna göre ailede kadının çalışması, özgürleşmesi ve eğitim seviyesinin yükselmesinin aile içinde çatışmalara neden olabileceği gibi, bu çatışmalar sonucunda kadının lehine ve erkek rollerini değiştiren uzlaşmaları da ortaya çıkarabilir. Fakat gecekondulaşmanın aile modeli dönüşümünü yavaşlattığı noktada kadının ücretli emek sektörüne dahil olmaması, ona geleneksel ailedeki rol ve işlerine devam etmesi olarak yansımaktadır (Erkan, 2010).

Evlilik Yoluyla Kadın Göçü

Kadınlar hakkında değinebileceğimiz bir diğer husus literatürde diğerlerine nispeten daha sınırlı araştırmaların bulunduğu kadınların evlilik yoluyla yaşadıkları göç sürecidir. Bu noktada çeşitli varsayımlarda bulunabiliriz. Bunlardan ilki; yurt içi göçler içinde, özellikle kırdan kente göç sürecinde iletici (kolaylaştırıcı) bir faktör olarak evlilik kurumunun kullanılması, diğer bir ifade ile genç kızların kente gitmek üzere olan veya kentte yaşayan biriyle evlenerek kırsalı terk etme olgusudur ki cümle geneline bakıldığında bu varsayım kadının kısmen de olsa isteğine bağlı gerçekleşen bir süreçtir (Yılmaz, 2009).

Yılmaz (2009) “*Türkiye’de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri: Evlilik Yoluyla Göç*” isimli araştırmasında evlenen genç kızların % 57’sinin buldukları il dışında başka yere gelin gittiklerini; başka yere gelin gidenlerin % 44,5’inin büyük şehirlere, % 12,5’inin ise yurtdışına gittiğini; büyük şehirlere gidenlerin % 57,3’ünün İstanbul’u tercih ettiğini belirtmiştir. Bu verilere bakıldığında aslında evlilik göçü yoluyla yaşadıkları ilin dışına giden kadınların oldukça fazla olması, kadınların isteğine bağlı olması veya olmaması da dikkate alınarak evlilik göçünün küçümsenemeyecek bir faktör olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Zira yukarıda bahsettiğimiz gibi geleneksel aile yapısında ve toplumda kadının ikincil konumu ve kadına atfedilen roller sebebiyle kadının bu süreçte “etkili” bir söz hakkı olup olmadığı tartışmalıdır.

AİLEDE İÇ GÖÇ SÜRECİ SORUNLARI VE SOSYAL HİZMETLER

Özellikle dış göçlerin birey ağırlıklı olmasının aksine, iç göçte istisnalar dışında göçe konu olan kesim daha çok ailelerdir (Erkal, 1997; akt. Öztürk ve Altuntepe, 2008). Bu göçün sonucunda aile bünyesindeki her bir bireyin kişisel olarak yaşadığı değişimlerin aile kurumuna yansımaları, aile kurumunun işlevlerini ve otoriter yapısını ailenin yıkımını engelleyecek bir adaptasyon sürecine mahal vermeyen bir hızla değiştirmesi bakımından gerek kurum olarak ailede gerekse değişimi yaşayan bireyde çeşitli sorunlar ve yeni arayışlar meydana getirmektedir. Hatta çoğu zaman göçmen olma durumu ailenin parçalanmasına, sosyal ağ bağlantılarının azalmasına ve psikososyal strese yol açmaktadır (Tuzcu & Bademli, 2014).

Göç eden birey ve aileler; kent kültürüne ve yeni sosyal çevrelere alışma, çalışma hayatına uyum sürecinin zorlukları, iç göç hareketi sonucu oluşan yüksek oranlı işsizlik, yeni kentli yoksullaşma, gelir dağılımının eşitsizliği, eğitimin maddi getirilerinin azalması (Öztürk ve Altuntepe, 2008) sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerin yetersiz kalması gibi sorunlar yaşamaktadır. Tüm bu faktörlerle eş zamanlı olarak gelişen geniş aile modelinin çekirdeğe evrilmesi, aile büyüklerinin ve yakın ilişki/akrabalıklardan oluşan sosyal çevrenin, yerini daha küçük ve uzak bir ilişkiler ağına bırakması ailenin sosyal ve ekonomik

destek kanallarına zarar vermektedir. Aile modelinin değişmesinin yanı sıra, özellikle kadının çalışma hayatına dahil olmasıyla beraber aile dinamikleri değişmeye başlamıştır. Göç süreci ve sonrasında erkeğin geleneksel kadın modelinin kaybolmasına verdiği tepki, kadın ve erkeğin yeni rol paylaşımını benimseyememesi ve aile içi çözümsüzlüklerde çatışma yolunun tercih edilmesi aile içinde şiddet, anlaşmazlık ve boşanmalara yol açmıştır. Çalışma hayatına giren kadının zamanla artan eğitimi ve statüsü, ailede ve sosyal hayatta daha fazla rol ve söz sahibi olmasını pekiştirmiştir. Bu da bahsedilen şiddet ve anlaşmazlık sorunlarının döngüsel bir hal almasına sebep olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin iktidar ve güç argümanlarıyla kurulan yapısı, eril öncelikleri merkeze koyduğu için, kadını güçsüzleştirmektedir. Bu durum kadınların şiddet, istismar, taciz, tecavüz gibi temel sorun alanları ile karşı karşıya kalmalarına zemin hazırlamaktadır. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanan sosyal hizmet, kadınların çaresiz olduğuna yönelik yaygın inanışın tersine güçlendirme yaklaşımıyla ataerkilliğin yol açtığı eşitsizliği yok etmeye ve eşitlikçi ilişkiler inşa etmeye çalışmaktadır (Buz, 2009).

Aile sisteminde oluşan bir diğer sorun da geçim sıkıntısı sebebiyle çocukların çalışma hayatına yönelmesidir. Bu durum, çocuğun aileye katkı sağlamak için henüz kentsel sisteme uygun yasal bir yeterliliği olmamasına rağmen vasıfsız olarak çalışmaya başlamasına ve çocuk işçiliğinin artış göstermesine yol açmıştır. Ekonomik kaygıların dışında; aile içi yeni dinamiklerden kaynaklı ebeveyn tartışmaları, yakın ilişkilerin olduğu sosyal çevrenin yerini daha soğuk ve yeni bir sosyal çevreye bırakması, kent kültürünün ve çalışma hayatının bir getirisi olarak artan bireyselleşme gibi etkenler, çocuğun hem eğitim başarısının düşmesine hem de aile kurumundan uzaklaşarak kötü alışkanlıklara ve arkadaşlıklara/çevreye yönelmesine sebep olmuştur. Bu bahsi geçen faktörler ve sonuçlarda, çocuğun ruhsal ve psiko-sosyal durumuna olumsuz olarak etki eden en temel nokta, göç sürecinden ziyade göç öncesi ve sonrası sahip olunan yaşantıya ait değişkenlerin çocuk üzerinde bıraktığı etkilerin (Polat, 2007) ortaya çıkarılması ve oluşabilecek olumsuzlukların giderilmesidir.

Ailenin bireylerinin göç süreci ve sonrası oluşan yeni yaşantının getirilerinden olumsuz etkilenmesi ve yıpranması, toplumun temelini oluşturan aile kurumunun korunmasına yönelik uygulama ve hizmetleri gerekli kılmaktadır. Bu sebeple aile bireylerinin her birinin geçim yollarının güvence altına alınması ve yaşam şartlarının iyileştirilmesi, gerekli hallerde sosyal ve psikolojik desteğin doğru şekilde ve profesyoneller tarafından sağlanması, ailenin pasifize olmuş/yitirilmiş/yıpranmış fonksiyonlarının tekrar sağlıklı bir şekilde kazanılması ve aktif hale getirilmesi gerekir. Bireyler bazında ise kişilerin kendilerine olan güvenlerinin, aile kurumundaki değişikliklere karşı olan tahammül ve anlayışlarının geliştirilmesi için sosyal hizmet orijinli uygulamalara başvurulmalıdır.

İç göç öncesi, süreci ve sonrasında mental, fiziksel ve ekonomik olarak zarar gören, toplumun en temel yapısı olarak kabul edebileceğimiz aile kurumunun ve bireylerinin bahsi geçen sosyal hizmet uygulamalarıyla desteklenmesi ve güçlendirilmesi şüphesiz toplumun sağlığı ve refahı açısından oldukça önem taşımaktadır.

SONUÇ

Türkiye’de kırsalda yaşayan geniş aile tipinde cinsiyet rolleri ve toplumsal algının bireyler ve aile dinamikleri üzerinde oldukça etkili olduğu söylenebilir. Bu etkili geleneksel düzen, aile içinde erkek ve kadına “erkeksi” ve “kadınsı” olarak tabir edebileceğimiz roller biçerek bunun izleme ve denetimini yaptırmaktadır. Bahsedilen izleme ve denetim süreci özellikle aile yapısında bireylerin istek ve düşüncelerinin üzerinde bir işleve sahiptir. Bu denetim mekanizmasının bireylere biçtiği roller bireyler tarafından onaylansın veya onaylanmasın çoğu zaman kabul edilmektedir. Alışlagelmiş aile düzenlerinin ve eş, dost, akraba tarafından anlatılan aile yaşantısı örneklerinin geleneksel aile yapısındaki önemi göz önünde bulundurulduğunda, bireyler rollerini süregelen doğal bir miras olarak karşılamaktadır. Bu süreç; kadınlar üzerine ev işleri, çocuk bakımı, tarla işleri gibi yükleri yüklerken, erkekler üzerine ev otoritesi, geçim sorumlusu gibi roller yüklemektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye’de tarımsal geçimin makineleşme, toprakların miras vb. yollarla bölünmesi, toprakta verim düşüklüğü, sosyal ve alt yapı hizmetlerinin kentlere kıyasla oldukça eksik olması sebebiyle kırsal yerleşkelerden kentlere doğru göçler başlamıştır. Bu göç sürecinde erkek bireyler, kırsaldaki en önemli geçim yollarının başında gelen tarımsal gelirin azalmasıyla ailedeki

“geçim sorumlusu” rolünü dikkate alarak kendilerini kentlere doğru göç etmek zorunda hissetmiştir. Kadınlar ise geleneksel yapı ve toplumsal kabullerdeki ikincil rolü dolayısıyla birincil konumdaki erkeğin kararlarını uygulayan konumunda kalmışlardır. Bu geçiş sürecinde kadınların göç kararına etkisinin oldukça az olması veya hiç olmaması, geleneksel kadın figürünün aile ve toplum üzerindeki yansımalarının bir göstergesidir.

Kentlere göç eden aileler geniş aile yapısından koparak kentsel yaşama uygun modern çekirdek aile modeline geçiş yapmıştır. Fakat özellikle kentlere yönelen yoğun göçler neticesinde kentlerde alt yapı, sosyal hizmetler ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında yetersizlikler ortaya çıkmıştır. Bu süreç beraberinde gecekondulaşmayı getirmiş ve gelenekselden modern aileye doğru geçiş yaşayan gecekondulu kültürünü oluşturmuş, aile içi dinamiklerde ve kadın ve erkeklerin toplumsal rollerinde yaşanan kentteki algıya binaen değişiklikler olmuştur. Sosyal çevrenin değişmesi, geniş aile gibi destek mekanizmasının daha etkin olduğu aile modelinden koparak kendi kendine yetebilme mücadelesi verilen aile modeline geçiş yapan ailelerde ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar sebebiyle kadının ve hatta çocukların çalışma hayatına girmesi süreci hız kazanmıştır.

Özellikle kırsaldan göç eden ve eğitim durumu yetersiz olan kadın, gündeliğe gitmek gibi vasıfsız işlere dahil olarak para kazanmaya çalışırken, erkeğin kent çalışma hayatında gerekli olan teknik bilgisinin yetersizliği onu da vasıfsız işçiliğe sürüklemiştir. Kadın ve erkek arasında oluşan ekonomik ve otoriter anlamdaki bu statü yakınlaşması aile içi dinamiklerde kadın lehine değişikliklere sebep olmuştur. Geçim konusunda daha fazla söz hakkına sahip olmaya başlayan kadın kent kültüründe gelenekselde alışık olunmadık şekilde çalışan, para kazanan ve söz sahibi olan kadın figürünü gözlemlemenin de etkisiyle beklentilerde değişiklikler meydana gelmiştir.

Tüm bunlara bakıldığında göç olgusu yer değiştirmeye bağlı olarak sosyal, ekonomik, kültürel etkenlerin farklılaşmasıyla toplumsal cinsiyet rollerinde iş yaşamı, ev hayatı, geçim sağlama gibi faktörlerde değişmelere sebep olmuştur. Göçün çıkış noktasında bu toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olmasının peşi sıra farklılaşan aile yapılarında bireyler yeni roller ve işlevler kazanmıştır. Sonuç olarak göç edilen yer ve göç edilecek yerler arası farklılıklar özellikle toplumsal kabul görmüş aile ve kadın-erkek rolleri üzerinde oldukça etkilidir.

KAYNAKÇA

Bahar, Ozan ve Bingöl, Fehime Korkmaz (2010), ‘‘Türkiye’de İç göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri’’, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2).

Canatan, Kadir ve Yıldırım, Ergün (2009), *Aile Sosyolojisi, Açılım Kitap*.

- Çağlayan, Savaş (2006), ‘‘Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi’’, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 66-90.
- Yıldız, Ecevit ve Karkıner, Nadide (2011), Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. *Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir*.
- Erkal, Mustafa (1997), Sosyoloji, Genişletilmiş 8. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- Erkan, Rüstem (2010), Kentleşme Ve Sosyal Değişme, Bilimadamı Yayınları.
- İlkkaracan, Pınar ve İlkkaracan, İpek (1990), ‘‘1990’lar Türkiye’inde Kadın Ve Göç’’, Bilanço 98: 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Editör: Oya Baydar, s. 305-322, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Jacobsen, Joyce P. and Levin, Laurence M., (2000) ‘‘The Effects of Internal Migration on the Relative Economic Status of Women and Men’’, *Journal of Socio-Economics* 29, s. 291.
- Kaylı, Derya Şaşman (2009), Kadın Bedeni ve Özgürleşme, İzmir: İlya Yayınevi.
- Keleş, İhsan (1996), ‘‘Türkiye’de Kent Planlanmasının Sosyo-Kültürel Boyutları’’, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Murat, Sedat (2006), ‘‘Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografi Yapısı’’, Yayın No: 2006-49, İstanbul, İTO Yayınları.
- Özçatal, Elif Özlem (2011), ‘‘Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet Ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı’’, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özaydınlık, Kevser (2014), ‘‘Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın Ve Eğitim’’, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33).
- Özer, İnan (2006), ‘‘Türkiye’de Kent, Kentleşme ve Kentsel Değişim’’, *Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, Editör: Memet Zincirkıran, Nova Yayınları, Ankara.
- Öztürk, Mustafa ve Altuntepe, Nihat (2008), ‘‘Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent Ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması’’, *Journal of Yaşar University*, 3(11), 1587-1625.
- Polat, Gonca (2007), ‘‘İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi Ve Sosyal Hizmet Müdahalesi’’, *Journal of Society & Social Work*, 18(1).
- Seyyar, Ali ve Genç, Yusuf, (2010), ‘‘Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik ‘‘Sosyal Pedagojik Çalışma’’ Sözlüğü)’, *Sakarya Kitabevi, Sakarya*.
- Slattery, Martin, (2007), Sosyolojide Temel Fikirler, haz. Tatlıcan, Ümit., Demiriz, Gülhan, ve Balkız, Özlem, Bursa: Sentez Yayıncılık, 2010.
- Taylan, Hasan Hüseyin (2009), ‘‘Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler’’, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (7-8), 117-138.
- TC. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2009), Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu, *Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Ankara*.
- Topal, A. Kadir (2004), ‘‘Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir’’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 279-294
- Tuzcu, Ayla, ve Bademli, Kerime (2014), ‘‘Göçün Psikososyal Boyutu’’, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1).
- Url-1: Genel olarak Aile içi Sorunlar Ders Notları, Erişim tarihi ve adresi: 18.11.2015, http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/71904/34405/aile_i%C3%A7i_sorunlar_ders_notlar%C4%B1-2015.pdf
- Ünal, Vehbi (2013), ‘‘Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu Ve Din’’, *Journal of International Social Research*, 6(26).
- Yalçın, Cemal (2004), Göç Sosyolojisi, *Anı Yayıncılık, Ankara*.

Yılmaz, Cevdet (2009), ‘‘Türkiye’de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri; Evlilik Yoluyla Göç’’, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(21).